

UIT HET DAGBOEK VAN GERRIT VAN DER PALS
DOOR DR. E. WIERSUM.

Den 15den Juli 1754 werd te Rotterdam geboren Gerrit van der Pals als zoon van Hendrik en Cornelia van Heyningen, die tot de doopsgezinde kerk behoorden. Zijn vader was een van de vier kinderen van de weduwe Hendrik van der Pals, die in 1743 een zaak hield in een huis aan de oostzijde van de Hoofdsteege, dicht bij de Nieuwehavensteeg, de Lammerenberg genaamd, en het blijkbaar ruim kon stellen. De moeder Cornelia van Heyningen was geboortig van Amsterdam en woonde bij haar huwelijk, in Juli 1747, te Haarlem, waaraan de zoon het te danken had, dat hij later dikwijls bij familieleden in beide plaatsen te gast kon zijn.

Gerrit van der Pals genoot zijn eerste onderwijs op de school van den Franschen leermeester Ranaud in de Wijnstraat, trok toen naar den bekenden onderwijzer Kornelis van der Palm, wone in de Bierstraat nabij de Scheepmakershaven, en kreeg daarna Fransche les bij Mr. Louis Corneille in de St. Jacobstraat. Op tienjarigen leeftijd reeds had hij privaattlessen van Isaac de Leeuw, praeceptor voor het Latijn aan de Latijnsche school, kwam daarna in de eerste klas dier school, waar de heer Van Faassen praeceptor was en ging successievelijk over, tot hij in de vierde klas „den bruy kreeg van het verder studeeren en den mantel om den tuyn hong”, daarmede den schoonen droom van zijn vader en zeker ook dien van zijn moeder, wier broer doopsgezind predikant was, verstorende, die wenschten, dat hij menisten dominee zou worden. Maar Gerrit had geen roeping voor het predikambt, omdat hij, zooals hijzelf het uitdrukte, „geen enkel brokje domineesvleesch aan zijn geheele lighaam gevoelde te hebben”.

Wat nu? Op instigatie van zijn neef Zachary Hope werd de koophandel gekozen. „Dan zoo van 't school op een koopmanskantoor overgebracht te worden” — wij laten nu Gerrit zelf aan het woord — „konde niet aankomen en daarom wierd ik geplaatst op het kantoor van den heer Adam Schadee, praktisijn voor het zeegeregte en translateur in de Engelsche taal te Rotterdam, zoon van den openbaare notaris Adriaan Schadee, resideerende te Rotterdam, ten wiens overstaan alle actens die op 't kantoor van Adam Schadee geschreven waren wierden gepasseerd en geteekend.

Nadat ik eenigen tijd op dat kantoor als klerk gepareseerd had, wierd mijn patroon, na mij voorstaat, in plaats van zijnen vader openbaar notaris resideerende te Rotterdam ¹⁾; toen moest er dadelijk een groot zegel met zijn wapen en met dit omschrift: „Sigillum Adami Schadee notaris publici et translatoris Rotterodamensis”, door den jood Nehemia Salomons ²⁾ gesneden of gegraveerd worden en dat zegel wierd in eene ouwel, overdekt met eene papieere ruit, met de gewone waschpers, op den zolder staande, op de actens vóór zijne nette en fraai geschreven handteekening, gedrukt; dit perschen gaf gelegenheid dat de clercken dikwijls naar den zolder klommen en daar alleen zijnde zagen wij dan rond of wij geen kattenkwaad met het een of ander konden uitvoeren”³⁾).

Hier bleef Gerrit drie jaar, waarna hij overging op het kantoor van den makelaar Hendrik van der Mey aan de westzijde van den Oppert.

Onderwijl had hij, vooral op aanraden van den bekenden Rotterdamschen kunstverzamelaar Jan Bisschop, die zich ingenomen betoonde met de eerste proeven van teekenkunst van zijn jeugdigen geloofsgenoot, teekenles genomen bij den kladschilder Reinier van Eybergen, wonende aan het westeinde van de Hoogstraat, tegenover de Fransche kerk, waar hij echter slechts kort bleef. Daar zijn leermeester zich namelijk behalve aan de edele teekenkunst ook somwijlen overgaf aan den drank, zag Gerrit's vader weldra voor zijn zoon uit naar een anderen teekenmeester, dien hij vond in den bekenden Robert Muys.

In een kunstzinnig milieu groeide Gerrit verder op. Toen de Haagsche schilder Aart Schouman na den dood van Jan Bisschop den inventaris opmaakte van diens uitgebreide schilderijenverzameling, kwam hij dikwijls bij Gerrits vader aan huis over zijn werkzaamheden praten. Geen wonder dus, dat toen de verkooping Bisschop den 24sten Juni 1771 plaats vond Gerrit daar zijn eerste teekeningen en prenten kocht en zodoende den grondslag legde voor zijn eigen collectie.

1) Adam Schadee werd door het Hof van Holland als notaris geadmitteerd 21 Maart 1769.

2) Zijn zoon Salomon Nehemia nam in 1811 den geslachtsnaam Graveur aan.

3) Vrugten van genoeg blz. 158—159, zie blz. 9.

Bij Muys bleef Gerrit drie jaren op teekenles, daarna vervoegde hij zich bij Hendrik Kobell, den destijds zeer beroemden zee- en scheepsschilder te Delfshaven, die zich bereid verklaarde hem elken Zaterdagmiddag teeken- en schilderles te geven. Doch met dezen leermeester trof Gerrit van der Pals het niet gelukkig. Kobell was zeer nerveus en prikkelbaar, zoodat het ook met zijn leerling dikwijls tot onaangename scènes kwam. En na des schilders vertrek naar Rotterdam werd diens gezondheidstoestand steeds slechter en het einde was, dat hij den 2^{den} Augustus 1779 in een ijende koorts uit het raam van de derde verdieping van zijn huis in de Wijnstraat sprong en op de straatsteenen weldra den laatsten adem uitblies.

Later kreeg Van der Pals nog teekenles van den bekenden Dirk Langendijk, die eveneens — trouwens veel later — ongelukkig aan zijn eind kwam.

Maar laat ons nu, na deze mededeelingen over den kunstzin en het kunstonderwijs van onzen Gerrit, eerst zijn maatschappelijke positie en die zijner familie wat nader bekijken.

De vader wordt in 1749 wijnkooper in de Wijnstraat genoemd en in 1751 makelaar op de Wijnhaven, waar hij den 24sten April van dat jaar een van de groote van haven tot straat doorloopen- de huizen kocht en daarin met zijn vrouw tal van jaren bleef wonen. Hun zilveren huwelijksfeest vierden zij 25 Juli 1772 te Alphen bij Zundorph in 't Logement De Star¹⁾. Een viertal kinderen was uit hunnen echt ontsproten, waarvan de beide oudste Hendrik en Elizabeth zeer jong stierven en de tweede zoon Hendrik 9 Mei 1781 trouwde met Maria van Gilse. Onze Gerrit was de Benjamin. De zaken van den vader gingen toen echter — waardoor is mij niet bekend — sterk achteruit, zoozeer zelfs, dat, nadat het sluiten van een akkoord doelloos gebleken was, bij akte van curateele van 14 September 1782 de boedel insolvent werd verklaard. Wellicht om van het kapitaal der vrouw nog iets te redden, werd scheiding van tafel en bed aangevraagd en deze 31 December 1782 door het College van de Wet uitgesproken, waarbij de echtgenoot „uit de maritaale magt” van den man ontslagen werd.

Het huis aan de Wijnhaven werd 25 Januari 1783 verkocht;

1) Aan den Rijn of in Noordbrabant?

man en vrouw verlieten de stad en de eerste stierf spoedig daarop, 11 Januari 1784.

Keeren wij nu tot Gerrit terug. We hebben hem verlaten op het kantoor van den makelaar Hendrik van der Mey, een ietwat zonderling man, waar hij in 1772 zijn intree had gedaan. Hier bleef hij tot den dood van zijn patroon, die plaats vond in September 1776 in de week na de Rotterdamsche kermis. Het was nu tijd voor Van der Pals om op eigen beenen te staan. Spoedig daarop vroeg hij bij het stadsbestuur aan om als makelaar toegelaten te worden. Nog hetzelfde jaar bij hun besluit van 23 December admitteerden Burgemeesteren hem „als extra-ordinaris makelaar in de vaste goederen en effecten binnen deze stad”. Als mennoniet werd hem toegestaan de eeden van zuivering en als makelaar af te leggen „met ware woorden in plaats van eede”.

Nu hij een betrekking had, dacht onze Gerrit ook weldra aan trouwen en den 27sten September 1778 werd zijn huwelijk met Martina Stakenburg voltrokken. Enkele jaren later, 8 Mei 1782, verhuisde hij naar den Oppert, waar hij aan de oostzijde voor 8200 gulden een huis kocht, dat ten noorden belend was door dominee Theodorus Frets en ten zuiden door Sara Oudaan. Zijn huwelijksgeluk was daar evenwel niet onvermengd: zijn oudste kind, naar zijn moeder Cornelia genoemd, was weliswaar levenskrachtig en trouwde later 29 Januari 1800 met Gerardus Johannes Verburgh, doch van zijn beide zoons Dionys en Gerrit stierf de tweede enkele maanden na zijn geboorte, de oudste in 1793 op ruim tienjarigen leeftijd. In dat zelfde jaar, 25 November, overleed ook zijn moeder.

Nadat Van der Pals de makelaardij een twintigtal jaren had uitgeoefend, begon hij er blijkbaar genoeg van te krijgen en in 1796 legde hij ze neer, waarna hij zich in 1798 associeerde met Willem Vlaardingerwout ¹⁾ om samen een karottenfabriek op te richten of wel te continueeren, te beginnen met 1 Januari 1799. En nog in den zomer van hetzelfde jaar 1798 trok hij met zijn compagnon op reis om met de Nijmeegsche, Arnhemsche, Duitsche en Zwitsersche klanten kennis te maken. Een reis, waaraan Van der Pals veel genoeg beleefde. Zij werd vereeuwigd door een aardige

1) Willem Vlaardingerwout, geboren te Oudewater, overleden te Rotterdam 9 Mei 1840, in den ouderdom van 80 jaren.

GERRIT VAN DER PALS OP REIS DOOR ZWITSERLAND R. I. 1505

teekening van Jan Anthony Langendijk, die onder directie van zijn vader Dirk een afbeelding van het reizend tweetal maakte met de stad Lindau aan het meer van Constanz op den achtergrond. Zij gaat hier in reproductie bij¹⁾.

Doch helaas de karottenzaak beantwoordde niet aan de verwachting, de fabriek ging slecht, Vlaardingerwout trad uit de compagnieschap en Van der Pals dreef de zaak eenige jaren alleen, waarna hij ze gelukkig nog met een zoet winstje kon verkoopen aan den heer Tromp²⁾.

Om nu over het teekentalent van Van der Pals en zijn kunstverzamelingen nog een enkel woord bij te voegen, laat ik hier eerst volgen wat Van der Aa daarvan zegt:

„Hij was als kunstminnaar en verzamelaar geacht en beoefende op eene verdienstelijke wijze zelf de teekenkunst, in den trant van H. Kobell Jr., die hem ook daarbij tot leidsman verstrekte. Men heeft van zijne hand vooral fraaije teekeningen naar schilderijen, onder anderen een naar L. Bakhuyzen, door H. Salieth in het koper gebracht en in 1783 in het licht gegeven onder den titel van „de hoek van Holland”³⁾. Hij was sedert 1775 werkend lid en medebestuurder van het Rotterdamsch teekengenootschap „Hierdoor tot hooger”, en lid van de „Koninklijke Academie der beeldende kunsten te Amsterdam”.

Van der Pals was zeer bevriend met den Rotterdamschen kunstverzamelaar Gerrit van der Pot van Groeneveld, die, ruim met aardsche middelen gezegend, een prachtige verzameling schilderijen had bijeengebracht, waarvan ook zijn vriend veel genoten zal hebben. In het testament van Van der Pot werd Van der Pals als een der executeurs benoemd. Dirk Langendijk schilderde in dien tijd, omstreeks 1800, zijn portret.

En nu gaan wij met Van der Pals de stad verlaten en zelf onder vinden, hoe genoeglijk het leven des gerusten landmans heenvloot. Van der Pals kon namelijk het stadsleven, vooral na den dood van zijn zoons en het huwelijk zijner dochter — van zijn vrouw vernemen — wij nagenoeg niets — niet meer naar waarde schatten

1) Over Van der Pals' aanteekeningen over deze reis, die ik niet onder oogen heb gehad, zie men de noot op blz. 9.

2) Zie notarieel archief nr. 3261, 9 Sept. 1805, akte 142. In het adresboek voor 1808 komen voor op de Zuidblaak: P. & J. Tromp, in tabak en snuif.

3) Een exemplaar van deze gravure is aanwezig in het Rijks Prentenkabinet.

en begon zich eenzaam te voelen. Zijn baantjes bevredigden hem niet langer¹⁾; het lidmaatschap van de Groote Societeit zei hij op, „omdat men aldaar wel lezende maar zelden of nooit eenig discours voerende leden aantrof”, hij wilde het nu eens „met den buiten” probeeren en kocht 23 November 1810 de boerderij Vrijenban en 1 Mei 1818 de buitenplaats Veelzigt er bij, beide gelegen aan de Schie in den polder Delfgauw tusschen de Zwetheul en Delft.

Reeds in het voorjaar van 1819, den 25sten Mei, logeerde Van der Pals voor het eerst op zijn nieuwe bezitting Vrijenban en nam als ingeland van den polder weldra aandeel in de bestuurszaken. Met de overige ingelanden zorgde hij voor het repareeren der molens, het regelen der molengelden en polderlasten en het aanstellen van den schoolmeester te Delfgauw, van molenmeesters, penningmeester, enz.

En verder deed Van der Pals, wat vóór hem in de 17de eeuw en nog meer in de 18de eeuw zoovelen hadden gedaan, hij vond hier in de rust van het buitenleven gelegenheid om zijne mémoires te boek te stellen. Want rustig had hij het er zeker, eerst op zijn boerderij en later op zijn lustplaats. Wel kwamen er meermalen bezoekers, maar toch ook menigmaal moest zich de landheer den tijd verdrijven door met een grooten „acromatiquen” kijker de bezoekers van de herberg aan de Zwetheul te monsteren, daarbij opmerkende, hoe weinig deze landelijke gelegenheid bij de Rotterdammers en Schiedammers in trek was en hoe dezen verreweg de voorkeur gaven aan de uitspanning De gouden Koetswagen, gelegen aan den Haagweg even buiten Delft of aan het bekende logement De Wijkerbrug aan den Vliet bij Voorburg.

Zoo al schrijvende eerst in zijn eenvoudige kamer op Vrijenban, later op Veelzigt veelal in den achtkanten koepel aan de Schie met het ruime uitzicht²⁾, waaraan de eigenaar niet uitgekeken en waarover hij niet uitgepraat raakt, zijn de series aanteekeningen ontstaan, die de tegenwoordige bezitster, mevrouw de weduwe J. Bos-Van Gilse van der Pals te Overschie, mij welwillend ter

1) Van 1795 tot zijn dood bleef hij regent van het Leprooshuis.

2) Hijzelf maakte van het uitzicht een inktteekening, die voor enkele jaren aan het Rotterdamsche Archief werd geschonken door Mej. A. C. Corne; een teekening ervan in kleuren door zijn schoonzoon G. J. Verburgh berust in het Archief der gemeente Delft. Topogr. Atlas VIII nr. 598.

GEZICHT OP DE BOERDERIJ VRIJENBAN EN DE BUITENPLAATS
VEELZIGT AAN DEN DELFTSCHEN RIJWEG, ANNO 1817
R. I. SCHIELAND 148

inzage gaf en waaruit ik grootendeels het vorige geput heb en hierachter nog eenige fragmenten zal afdrukken.

Zij zijn gebonden in half leer. De eerste heeft als binnentitel: „Vrugten van genoeg geplukt door Gerrit van der Pals op zijne landgoederen Vrijenban en Veelzigt beiden gelegen aan de rivier de Schie nabij de stad Delft en gezonden aan zijne vrienden en vriendinnen”, terwijl op den rug alleen staat: „Brieven door G. van der Pals.” De eerste 85 bladzijden van 26 Mei 1811—14 Juni 1812 zijn geschreven op Vrijenban, daarna volgen, te beginnen met Eersten Pinksterdag 5 Mei 1818, de brieven van Veelzigt. Het eerste deel loopt tot 1826, deel 2 over 1827, deel 3 over 1828 en deel 4 over 1829 en 1830. De brieven uit dit laatste deel zijn geschreven uit Rotterdam en uit Veelzigt. Hiernaast bestaat — eveneens in het bezit van mevrouw Bos — nog een andere serie van aantekeningen met den titel: „Anecdotes of korte gebeurtenissen en herinnerde of bijgewoonde gevallen bijeenverzameld en opgeteekend door Gerrit van der Pals”. Ook hieruit druk ik een enkel stuk af¹⁾. Zoolang Van der Pals zich met de boerderij Vrijenban contenteerde, kon hij blijkbaar in de stad nog zaken doen: in het adresboek voor 1808 komt hij als koopman voor en in dat voor 1817 als koopman in effecten wonende Oppert F 35. Daarna echter zal hij spoedig alle zaken aan kant gedaan hebben, omdat zijn nieuwe aankoop, de buitenplaats Veelzigt, te veel van zijn tijd in beslag nam. Hoe die koop tot stand kwam, verhaalt hij ons uitvoerig in het hierachter afgedrukte extract uit zijn dagboek, hoe de buitenplaats er uitzag, vernemen we het best uit de annonce in de Rotterdamsche Courant bij een vorigen verkoop. In het nummer van 15 September 1798 namelijk vinden wij de volgende advertentie:

Nicolaas Montauban van Swijndregt, makelaar te Rotterdam, zal op Woensdag den 3 October 1798 des namiddags ten 3 uren in het logement genaamd „het Zwijnshoofd” verkoopen: 1e. Een zeer aangenaam gelegen en schoon uitzigt hebbende Buitenplaats genaamd Veelzigt, voorzien van ruime vertrekken, keuken en verdere commoditeiten, een groote steene koepel aan de

1) Een derde serie, reisbeschrijvingen bevattend, is door den heer Henri Dekking verwerkt in het Rotterdamsch Nieuwsblad van 9, 16, 23 Februari, 1 en 8 Maart 1920 onder den titel Reizen in 1791 en 1798. Deze artikelen handelen echter alleen over de reis van 1791 door België, Frankrijk en Engeland.

Schie, tuinmanswoning en erve, met desselfs plantagien, verscheiden vruchttuinen, beplant met de fijnste vruchten, persikenkassen, moestuinen, allen naast elkanderen staande en gelegen onder de jurisdictiën van Vrijenban en Abts-Recht, bij den Ouden Overslag, tusschen de Schie en den Rotterdamschen weg. 2e. Een hegt, sterk en weldoorbouwde huismanswoning, van ouds genaamd Knollenburg, met desselfs schuren, twee hooibergen, nieuwe steene varkenstal, heeren-koetshuis, stalling voor vier paarden, boomgaard, verdere geboomte en erve met 7 morgen 200 roeden land, alles staande en gelegen onder Abts-Recht.

En nog twee partijen weijland, de eene partij groot 5 morgen en 500 roeden en de andere groot 1 morgen en 570 roeden doch verongeldende voor 1 morgen en 500 roeden, alles gelegen onder Vrijenban".

Op Veelzigt nu heeft Van der Pals nog vele rustige, genoeglijke jaren doorgebracht. Hij kan over de délices van het buitenleven en over de aantrekkelijkheden van Veelzigt in het bijzonder niet genoeg uitweiden. Of overigens zijn financieele omstandigheden er beter op werden, mag betwijfeld worden. In 1824 ontdeet hij zich door verkooping in het openbaar van zijn kabinet-schilderijen, dat grootendeels uit stukken van Oud-Hollandsche meesters bestond. Een kapitaal Brabantsch landschap door Adriaan van de Velde bracht de voor dien tijd zeer belangrijke som van 10000 gulden op. Of het huis in den Oppert toen ook reeds verkocht is, is mij niet bekend. Toen hij op 84-jarigen leeftijd stierf, woonde hij in de Lombardstraat. Zijn doodadvertentie in de Rotterdamsche courant van 16 Maart 1839 luidt als volgt:

„Rotterdam den 13 Maart 1839. Heden overleed de Heer Gerrit van der Pals, geboren den 15 Julij 1754, in leven lid der Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam en sedert 1775 werkend lid van het Teekengenootschap Hierdoor tot Hooger".

Spoedig na zijn dood werd ook zijn verzameling teekeningen en prenten te Rotterdam publiek verkocht.

Tot slot van dit artikel laten wij, om een denkbeeld te geven van den bonten inhoud van Van der Pals' aantekeningen en van zijn manier van vertellen, eenige extracten uit zijn mémoires volgen, eerst een relaas uit de Brieven over den aankoop van Veelzigt en dan een paar gedeelten uit de Anecdotes betreffende de op-

richting van den schouwburg en het bezoek van den Deenschen koning aan de kunstverzamelingen van Jan Bisschop.

DE AANKOOP VAN DE BUITENPLAATS VEELZIGT
DOOR GERRIT VAN DER PALS IN 1818.

Veelzigt Eerste Pinxterdag 5 Mei 1818.

Nu kan ik niet langer nalaten om de pen op te vatten en bij dezen U mijn waarde te melden dat ik den 1en dezer van den heer W. O. Bloys van Treslong wonende in 's-Gravenhage gekogt hebbe de buitenplaats Veelzigt gelegen aan de westzijde van den Rotterdamschen en Delfschen rijweg en aan de oostzijde van de rivier de Schie, nabij mijn landgoed Vrijenban, ik zeg *nabij*, want tusschen de grond van mijn landgoed en de grond van Veelzigt is maar een grond van 10 roeden lengte, welke mijn buurman Valkenburg toebehoord, liggende ten zuiden van Veelzigt, en naderbij kan ik immers niet verlangen iets tot een zomer-, ja zelfs desverkiezende winterverblijf te vinden, al had ik er jaren naar gezocht. En nu veronderstel ik maar dat ik Vrijenban en Veelzigt te samen en gelijkelijk gekogt heb met een servituut, „dat ik van de buitenplaats Veelzigt geen gebruik eerder zou kunnen maken als op den 1en Meij 1817”. Want gij dient te weten, dat ik Veelzigt al een geheel jaar in huur gebruikt heb.

Dewijl de heer Bloys van Treslong de buitenplaats Veelzigt moede was, dewijl hij er met veel onaangenaamheden den eigendom van verkregen had, kogt ik deselve groot omtrent een en een halve mergen met alle desselfs bepoting en beplanting, woonhuis, koepel, tuinmanshuis, arbeidershuis en den opstal van een zedert weinig jaren nieuw gebouwd huis, tot den ontvangst van den tol of passagegeld over den straatweg naar Delften Overschie leidende gediendt hebbende, al hetwelk ik gehuurt had voor den tijd van twee jaaren zullende eindigen met Meydag van 1818 en onder conditie van elkander te waarschuwen wegens continuatie der huur voor den 1en November dezès jaars 1818.

Dan de heer Bloys van Treslong verkoos met mij de huur op te zeggen niet tot in het najaar te wagten, maar zeide mij dat hij die huur niet wilde continueeren, maar Veelzigt wilde verkoopen om van de onaangename aandoeningen die deze plaats hem telkens veroorzaakte in 't vervolg ontheven te zijn. De heer Bloys van Treslong had aan den vorigen eigenaar J. H. Ruisch, als

vader en voogd over zijne minderjarige kinderen, in huwelijk verwekt met Anna Roodenburg, eene aanzienlijke somme gelds tegens intrest geleend of geschoten onder verband van de nu door mij gekogte en hiervoor breeder omschreven buitenplaats Veelzicht en van de over deselve plaats gelegen bouwmanswoning en verder getimmerte met 15 mergen weij, hooij en teel-land aan de oostzijde van meergemelde rijweg. Dan Ruisch had hem in verscheide jaren nog de bedonge aflossing nog den intrest betaald, waardoor de heer Bloys genoodzaakt wierd om Ruisch te vervolgen en te executeeren met dat gevolg dat hij vonnis ten laste van Ruisch gekregen heeft, waarna dat gemelde onderpand in naam van de Hooge Overheid deser lande int openbaar more solito (op de gewoone wijze) aan den heer Bloys verkogt en welke proceskosten meer dan vijf duizend guldens bedragen hebben, welke de heer Bloys aan den procureur Commijs te Rotterdam en andere practizijns alsmede aan de regters etc. heeft moeten betalen boven en behalven de verdere onaangenaamheden, die hij na het bekomen van gemelde vonnis en executie en inkoop van het onderpand nog heeft moeten ondergaan. Daar Ruisch van de plaats niet af wilde gaan, maar nietjegenstaande alle aangewende moeite er op bliefde te blijven wonen, wierd den heer Bloys genoodzaakt hem door gerechtsdienaars van de plaats te laten zetten.

Dan wat deed Ruisch toen? Hij ging woonen in het meergemelde tolhuisje, staande over gemelde buitenplaats, zette daarvoor een stalbak met gras om de passerende rijtuigen daardoor nog de gelegenheid te geven, om daar aan te rijden en de paarden en passagiers eenige verversching te verschaffen. Ik ben ten dien tijde voorbij Veelzicht gereden, heb de bak zien staan en Ruisch aan een tafeltje zien zitten onder zijn fles en pijp; dewijl hij sustineerde dat dit tolhuisje niet behoorde onder dat onderpand, dewijl het op de weg en niet op het verpande erf door hem gebouwd was en ook een wakend oog wilde houden op de meubelen welke nog in het huis en koepel stonden en aan Ruisch toebehoorden.

Om welke en andere onaangenaamheden voor te komen heeft de heer Bloys hem zijne meubelen laten transporteeren naar een huis te Overschie en hem nog een zak met geld, ik meen 1 á f 275, gegeven, opdat hij Ruisch van zijn sustenu zoude afzien en dat

huis te Overschie metterwoon zoude betrekken, 't gene geschied is en waarin Ruisch tegenwoordig nog woont.

Zoudet gij, mijn waarde! in een dergelijk onaangenaam geval verkeerd hebbende, ook wel lust hebben om zulk eene buitenplaats tot uw genoegen, rust en vermaak aan te houden? en ik denk dat gij mij hierop rondborstig antwoorden zult: „Neen”.

Door en ter oorzake van al hetgeen ik u gemeld hebbe, is deze buitenplaats Veelzicht mijn eigendom geworden.

Vrugten van genoegen blz. 86—92.

DE OPRICHTING VAN HET ROTTERDAMSCH TOONEEL- GEZELSCHAP IN 1773.

Leendert Erkelens, in leven stalmeester nabij de Binnenweg-sche poort te Rotterdam, was eigenaar van een groote houte loots, tot eene manége gebruikt wordende, staande in de Boomgaardslaan, buiten de stad Rotterdam, welke loots hij verhuurt heeft aan de heeren Gelinus van Spaan en Cornelis van der Pot, cum suis, om daarin op te regten een schouwburg, voor de door den brand van den Amsterdamschen schouwburg, voorgevallen in de lente van den jaare 1772, buiten kostwinning zijnde acteurs en actrices, als Jan Punt, Rivier, 's Gravesande, de comiecque Pansier¹⁾ cum suis, Juffrouwen Hilverdink, Mietje de Bruin, Van Til, Naatje van der Stel en andere, welke namen mij niet te binnen schieten. Waarom ook door hen op het scherm of schutdoek gesteld werdt:

„De nijvre bijenzwerm, den ramp aan 't IJ ontkomen,
Aast dankbaar, op 't gebloemt, langs Maas en Rottestroomen”.

Tot de capitale ingang van dien schouwburg werdt een gedeelte van de kroeg of het wijnhuis de Ojevaar op den Binnenweg gebruikt en tot een gang gemaakt en toen alles gereed gemaakt was, om in den schouwburg treur-, blij- en klugtspelen uit te voeren, ging ik er dikmaals in en eenmaal heb ik zien uitvoeren het treurspel Konradijn, Koning van Napels en Sicilien door Ludolph Smits, waarin Corver de rol van Frederik en Jan Punt dien van Konradijn vervulden.

Daarna wierd deze schouwburg te klein; waarom de heeren

1) Hiermede zal wel de acteur-regisseur Anthony Spatzier bedoeld zijn. Zie voor nadere bijzonderheden: Haverkorn van Rijsewijk, De oude Rotterdamsche schouwburg blz. 31 vlg.

directeuren van dezelve aan de regeering der stad Rotterdam verzochten om een schouwburg binnen de stad te mogen bouwen, dan door sollicitatien van de predicanten, waaronder toen verscheidene gekke orthodoxe dweepers waren, (en waren er thans in onze verlichte tijden helaas! nog zulke niet!) die, ter weering van eenen schouwburg in de stad, Burgemeesterskamer plat liepen, wierd zulks den directeuren geweigerd, die toen zig adresseerden aan den toenmaligen baljuw en dijkgraaf van Schieland, (Mr. J. A. van der Hoeven), en van denzelven die vrijheid verzogten om den schouwburg onder de jurisdictie van Cool op den Coolschen Singel te mogen bouwen, welk verzoek die heer, die geen dweeper was en door de dweepende predicanten zich niet liet verleiden, dit verzoek aan heeren directeuren toestond, welke toen gebouwde schouwburg, (spijt der dweepers bakkes) heden den 27sten Augustus 1828 nog met luister praalt en tot genoeg van alle liefhebbers van het tooneel bezogt wordt.

Anecdotes. blz. 1—3.

HET BEZOEK VAN DEN DEENSCHEN KONING CHRISTIAAN VII AAN DE KUNSTVERZAMELINGEN VAN JAN BISSCHOP IN 1768.

Ik verhaalde hierboven, dat men, in dien tijd elkander met het woord Sinjeur en niet met dat van Mijnheer aansprak. Aldus noemden de dienstboden hunne heeren en meesters, Sinjeur. Zoo was Stijntje ook gewoon den heer Jan Bisschop¹⁾, (bij wien zij diende) Sinjeur te noemen. Deze Jan Bisschop had een uitmuntend kabinet schilderijen (welke nu te Londen in het kunstkabinet van den heer Hope berusten, aan welkers voorouders of familie hetzelfde door den heer J. Bisschop voor eene sekere somme was gelegateerd) alsmede van keurige Saxische porcelijnen en andere fraaje en kunstige liefhebberijen gedeeltelijk geborgen in zijn woonhuisje in het Hang nabij de Vismarkt gedeeltelijk in een door hem gekocht huis staande aan het einde van de Oostzijde der Leuvenhaven in welks voorgevel is gesteld deze spreuk: „Uti seres ita metes”.

De Koning van Denemarken wierd binnen deze stad gewagt,

1) Zie over Bisschop en zijn kunstverzamelingen: Rotterdamsch Jaarboekje voor 1910, blz. 50 vlg.

om zijne bruid of aanstaande echtgenote Princesse Maria¹⁾ Magtilda van Engeland (in de geschiedenis van Denemarken genoeg bekend in de procedures en doodvonnissen van Struenzee en Brand) die vandaar met een Engelsch jacht alhier zoude aankomen, af te halen, waarom de majoor dezer stad, de heer Jan van Eck, aan den heer J. Bisschop voor Zijne Majesteit van Denemarken belet vroeg om zijne liefhebberijen en vooral zijne Saxische porcelijnen, in het huis in het Hang berustende, te mogen bezigtigen.

J. B. accordeerde dit verzoek, onder conditie dat de Koning vroegtijdig zoude komen, want dat de majoor Van Eck wist, dat hij ten één uur gewoon was des middags te eten en de heer Van Eck beloofde zulks aan den Koning te zullen berigten en Z. M. verzoeken zijne visite niet langer dan tot één uur te rekken.

Toen de heer Bisschop den dag vernomen had, waarop die vorstelijke personage te zijnen huize zoude komen, gebod hij aan zijne dienstmaagd Stijntje, dat zij, hem aansprekende, Mijnheer! en niet volgens gewoonte Sinjeur! zoude tituleeren, 't geen zij beloofde (hoe zwaar haar zulks zoude mogen vallen) te zullen onthouden en in haar geheugen prenten. Voorts dat hij J. B., begeerde, dat zij des middags ten één uur volgens gewoonte de tafel zoude komen dekken, want dat hij om geen Koning van Denemarken of een ander, wie het ook zijn mogte, later dan naar gewoonte wilde eten. Stijntje beloofde zulks alles prompt te zullen nakomen.

De dag verscheen, — de Koning van Denemarken en een klein gevolg kwam ten huize van den heer Bisschop, geïntroduceerd door den majoor Van Eck, des voormiddags ten elf uren, bezigtigde eenige rariteiten vooral in de gewone huishoud- en eetkamer berustende porcelijnen en andere liefhebberijen, — bleef tot lang over het bepaalde uur van één.

Toen het uur van één gepasseerd was, kwam Stijntje binnen, om te dekken, en vroeg of ze moest dekken, zeggende of vragende Sinjeur (zig niet herinnerende dat zij Mijnheer moest zeggen) waarop de heer Bisschop om dit haar verzuim haar toesnauwde: „mijn gat heet Sinjeur”.

1) Moet zijn: Karoline. Naar het mij voorkomt, is Van der Pals ook verder wat in de war, daar de Koning van Denemarken hier in 1766 zijn bruid niet heeft afgehaald, doch zijn bezoek aan onze stad pas in 1768 plaats vond.

Stijntje had het tafellinnen, om het schoon en glad te houden, gelegd onder het kussen van de stoel waarop de heer Bisschop zat en zig door het gezegde van haren meester herinnerende, dat zij Mijnheer moest zeggen, en door zijn gegrauw en gesnauw confuus wordende, zeide zij: „Mijnheer, wil je dan jouw Sinjeur eens opligten, want je zit op het tafelgoed!” De heer Jan Bisschop deed zulks; Stijntje dekte de tafel, bragt het eten op dezelve. De heer Bisschop plunderde de weerlooze schotels van hunne vragt; en dit alles geschiedde in tegenwoordigheid van den Koning cum suis, die eenige oogenblikken daarna vertrokken en den heer Bisschop bedankten voor het gezig en hem verder smakelijk eten toewenschten.

Anecdotes blz. 18—21.

VERBODEN BOEKEN.

Is aan de Hoofluyden van het boekverkoopersgilde deser stad aengesegt en geïnterdiceert van seeker boek sijnde een vuyl pasquil gedrukt te Rouaen, geïntituleert L'histoire de la princesse de Zell, épouse du Roy George premier; à Londres par la Compagnie de libraires, alhier ter stede te verkoopen.

De Hoofluyden van het boekverkoopersgilde aengesegt, dat Burgemeesteren met bevremdinge hadden gehoord, dat seeckere missive of pamphlet geïntituleert Missive van Lodewijk de veertiende aen Lodewijk de vijftiende, alhier ter stede, soo in het Frans als in het Nederduyts getranslateert, wierde verkogt en gedebiteert, dat haer Ed. Gr. Achtb. sulx te doen wel expresselijk interdicerden.

Resoluties van Burgemeesteren 18 Aug. 1732 en 7 Mei 1733.